Emil Kastehelmi
Tietokirjailija
24.2.2025

Asiantuntijalausunto koskien Valtioneuvoston puolustusselontekoa

Tässä asiantuntijalausunnossa keskitytään erityisesti Ukrainan sotaan sekä viimeaikaisten ulko- ja turvallisuuspoliittisten teemojen läpikäyntiin. Lisäksi tarkastellaan muutamia spesifimpejä aiheita kuten drooneja ja tekoälyä.

Yhdysvaltain roolin muutos ja sen vaikutus Suomen puolustukseen

Viitataan etenkin lukuihin 2.1., 2.5., 2.8. ja 4.7.2.

Kansainvälinen turvallisuustilanne on turbulentti, vakava ja vaikeasti ennakoitavissa. Venäjän rooli ensisijaisena tilanteen heikentäjänä on selkeä, mutta myös esimerkiksi Yhdysvaltain ennalta-arvaamattomuus aiheuttaa yleistilanteeseen epävarmuuksia.

Tämän myötä myös Yhdysvaltojen rooli Suomen ja Euroopan turvallisuuden tuottajana ja liittolaisena ottaa uusia muotoja. Maailmanpolitiikassa tapahtuva strateginen kilpailu ja vastakkainasettelu ei välttämättä rajaudu ainoastaan demokratioiden ja autoritaaristen valtioiden välille, vaan väliin voi syntyä myös hankalasti ennustettavaa harmaata tilaa.

Tällä hetkellä Yhdysvallat ei ole antanut suoria tai konkreettisia viitteitä laajemmasta Euroopan puolustuksesta irtautumisesta, ja mahdolliset suuremmat turvallisuuspoliittiset muutokset joutuvat myös senaatin ja kongressin tarkasteluun. Huolimatta presidentinhallinnon arvaamattomuudesta ovat Yhdysvaltojen senaatti ja kongressi vielä laajalti sitoutuneita Natoon.

Nykytilan jatkuvuutta ei kuitenkaan voida pitää itsestäänselvyytenä tilanteessa, jossa presidentinhallinto on näyttänyt valmiutta omaksua Venäjän narratiiveja ja hyökätä verbaalisesti liittolaisia vastaan. Lisäksi maan omat intressit saattavat ajaa aiempien turvallisuuspoliittisten lähtökohtien yli. Ongelmat voivat jatkua yksittäisen presidenttikauden yli.

Yhdysvaltojen asema sotilaallisena toimijana Pohjois-Euroopassa on muuttunut epävarmemmaksi. Suomessa täytyy varautua myös skenaarioon, jossa Yhdysvallat näkee Euroopan liittolaisen sijaan enenevissä määrin kilpailijana. Tällöin myös Yhdysvaltojen sitoutuminen kahdenvälisiin puolustusyhteistyösopimuksiin sekä muihin turvallisuusrakenteisiin saattaa heikentyä.

Euroopassa ja pohjoismaissa on suunniteltava turvallisuuspoliittisia ratkaisuja myös sellaisen skenaarion varalta, jossa Yhdysvallat ei säily luotettavana

turvallisuuspoliittisena kumppanina ja irtautumisprosessi aiemmista turvallisuusrakenteista konkretisoituu ja kiihtyy. Suomen on myös varauduttava puolustamaan alueellista koskemattomuuttaan ja poliittista itsemääräämisoikeuttaan eurooppalaisten Nato-maiden kanssa nojaamatta liiaksi Yhdysvaltain sotilaalliseen tukeen.

Suomen on syytä korostaa sotilaallista kumppanuutta erityisesti sellaisten maiden kanssa, joiden kanssa se jakaa yhteneväisiä turvallisuusintressejä geopoliittisesta asemasta johtuen. Tällaisia ovat muun muassa muut Pohjoismaat, Puola ja Baltian maat.

Epävarmassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa on Suomen strategisten etujen mukaista, että Euroopan unionin yhtenäisyyttä ja itsenäistä toimintakykyä vahvistetaan. Erityisesti Ranskassa ja Saksassa turvallisuuspoliittisen kumppanuuden riskitekijöinä säilyvät erilaiset parlamentaariset muutokset, esimerkiksi Venäjän narratiiveja ja intressejä myötäilevien puolueiden ja poliitikkojen nousu merkittäviin asemiin.

Yhdysvallat on poliittisessa retoriikassaan uhannut vähentää sitoutumistaan Euroopan turvallisuuteen ja puolustusliitto Natoon, ja tämä heijastuu puolustusliiton tulevaisuuteen erinäisinä epävarmuuksina. Riippumatta siitä, mitä toimia Yhdysvallat päätyy toteuttamaan, on liittouman eurooppalaisten jäsenmaiden nopeasti kehitettävä uusia rakenteita ja kyvykkyyksiä, jotta Euroopan puolustus kykenee vastaamaan muuttuvan turvallisuusympäristön vaatimuksiin ja kaikista pahimpiin skenaarioihin.

Yhdysvaltojen muuttuneella Eurooppa-suhteella on todennäköisiä vaikutuksia Suomen turvallisuuteen myös ennen sotilaallisen kriisin syntyä. Keskeistä liittolaisten välistä yhteistoimintaa on tiedustelutiedon ja tilannekuvan jakaminen, ja suhteiden heikentyessä tällaisen tiedon jakamista vähennetään ja pääsyä arkaluontoisempiin tietoihin rajoitetaan. Lisäksi Yhdysvaltojen keskeisimpien turvallisuusvirastojen johtajat on valittu ennen kaikkea sen perusteella, että he ovat lojaaleja presidentille, mikä herättää huolen myös Suomen liittolaisilleen jakaman luottamuksellisen tiedon kohtalosta.

Nämä tekijät lisäävät huomattavasti painetta lisätä tiedustelutiedon ja tilannekuvan omavaraisuutta. Merkittävän lisäpaineen muodostaa selonteon sivulla 5. mainittu sotilastiedustelun kehityskohteeksi määritelty syvä ja suunnitelmallinen tulenkäyttö. Tiedon jatkojalostamisen mielessä jossain määrin huolestuttavaa on, että Maanpuolustuskorkeakoulu ainoana sotatieteellisen tutkimuksen tuottamiseen keskittyneenä instituutiona Suomessa on mainittu selonteossa kerran.

Ukrainan sota ja Venäjän sotilaalliset kyvykkyydet

Viitataan erityisesti lukuihin 4.7.5 Ukraina sekä 2.8. Keskeiset vaikutukset Suomen puolustukseen, sivu 18

Ukraina-kappaleesta puuttuu strategia, visio ja aloitteellisuus. Tekstistä ei selviä, minkälaisiin toimiin ollaan käytännössä valmiita ryhtymään, mikäli kappaleen alussa mainitut sitoumukset eivät toteudu.

Mikäli sota jatkuu nykyisten trendien mukaisena, Ukraina kokee sodassa todennäköisesti tappion. Lopputuloksena osa asioista, joihin Suomi sitoutuu, eivät todennäköisesti toteudu. Vuoden 1991 rajoja ei mitä todennäköisimmin tulla enää saavuttamaan nykyisten sotilaallisten ja poliittisten realiteettien puitteissa. Tappion mahdollisuus olisi hyvä tunnistaa selonteossa.

Kappaleessa ei mainita sanallakaan joukkojen lähettämistä Ukrainaan missään tilanteessa, vaikka se on todennäköisesti yksi keskeisimpiä toimintoja, jotka määrittävät neuvotteluasetelmia Euroopalle tulevissa tulitauko- ja rauhanneuvotteluissa. Lisäksi se on mahdollisesti erittäin keskeinen tekijä siinä, miten Ukrainan itsenäisyys voidaan taata tulitauon ja Ukrainan asevoimien osittaisen tai laajemman demobilisaation jälkeen.

Venäjä kykenee todennäköisesti jälleenrakentamaan asevoimansa vähintään rajattuihin sotilasoperaatioihin kykeneväksi verrattain nopeasti Ukrainan sodan päättymisen jälkeen. Eurooppalaisten asevoimien on kyettävä vastaamaan Venäjän luomaan sotilaalliseen uhkaan jo ennen vuotta 2030. Pahimmassa skenaariossa Venäjä on valmis kokeilemaan Naton 5. Artiklan pitävyyttä jo pian Ukrainan sodan päättymisen jälkeen.

On todennäköistä, että Venäjän Ukrainassa käymä hyökkäyssota päättyy vuoden 2025 aikana Ukrainalle epäedulliseen tulitaukoon tai rauhaan. Aktiivisten sotatoimien päättyminen Ukrainassa todennäköisesti heikentää Suomen turvallisuuspoliittista tilannetta. Sodan aktiivisen vaiheen jatkuminen tätä pidemmälle on myös mahdollista, mutta ensisijaisesti Suomen kannattaa varautua skenaarioon, jossa Venäjän hyökkäyssota päättyy vuoden 2025 aikana. Tämän jälkeen Venäjä pystyy irrottamaan merkittäviä sotilaallisia resursseja Ukrainasta käytettäväksi muiden poliittisten päämäärien edistämiseen.

Tekoälyn kehitys ja regulaatio sotilaallisessa viitekehyksessä

Viitataan etenkin lukuihin 4.1. Puolustuspoliittiset perusteet, sivu 37 ja 4.3 Puolustusjärjestelmän ylläpito ja kehittäminen, sivu 46

Suomen on proaktiivisesti tarkasteltava suhtautumistaan tekoälypohjaisiin sotilaallisiin sovellutuksiin. Kaikki toimintaa ohjaava regulaatio ei ole Suomen käsissä, vaan sitä ohjaavat muun muassa EU:n säännöt.

Etenkin autonomisten asejärjestelmien vastuullista kehittämistä tarkasteltaessa on syytä huomioida turvallisuusviitekehys, jossa sääntelyä harjoitetaan.

Siinä missä Suomi ja EU huolehtivat tarkoista vastuullisuussäännöksistä, Venäjä pyrkii automatisoimaan koko tappoketjun. Autonomisia aseita merkittävästi rajoittavat säädökset nähdään Venäjällä toivottavina, sillä silloin Suomi ja muut vihamielisinä nähdyt valtiot poistavat itseltään kyvykkyyksiä, joita Venäjä aktiivisesti kehittää.

Autonomisista asejärjestelmistä kieltäytyminen ja nojautuminen eettisesti perusteltuun regulaatioon voi pahimmissa skenaarioissa aiheuttaa riskejä. Päätös tappavan voiman käytön säilyttämisestä ihmisellä kaikissa tilanteissa tarjoaa Venäjälle hyväksikäytettäviä mahdollisuuksia, ja tilanteen implikaatiot on syytä pitää mielessä.

Autonominen tappoketju ei ole verrattavissa muihin kiellettyihin aseisiin, eikä perinteisiin sodan sääntöihin ja muihin kiellettyihin asejärjestelmiin vertaaminen ole tässä yhteydessä mielekästä.

Miehittämättömien ilma-alusten käyttö eli droonisota

Viitataan erityisesti lukuihin 2.6. Sodan kuva, 3. Puolustuksen nykytila ja 4.3 Puolustusjärjestelmän ylläpito ja kehittäminen

Droonien merkitys sodankäynnissä on kasvanut, ja niihin on panostettava niin koulutuksessa kuin suojautumisessa. Ukrainassa droonit ovat nousseet tykistön ohelle eniten tappioita tuottavana asejärjestelmänä. Osasyynä tähän on tykistön ammusten puute, mutta droonisodan laajuuteen on varauduttava myös Suomessa. Verrattain halvoilla ratkaisuilla on tehty perinteisestä joukkojen keskittämisestä ja mekanisoidun voiman laajamittaisesta käytöstä monin paikoin erittäin haastavaa.

Suomen täytyy varautua sotaan, jossa vihollinen käyttää tuhansia tai pahimmillaan kymmeniätuhansia erilaisia miehittämättömiä ilma-aluksia päivässä useisiin eri tehtäviin.

Säädöksiä on kevennettävä, jotta varusmiesten ja reserviläisten harjoitustoiminta droonien kanssa olisi helpompaa. Drooneihin liittyvää sotilaskoulutusta on kyettävä tarjoamaan riittävästi ja droonien kattava spontaani käyttö harjoituksissa on oltava mahdollista, jotta todellisia modernin taistelukentän olosuhteita kyetään mallintamaan.

Suomen on kehitettävä omia valmiuksiaan rynnäkködroonien käyttöön ja lentäjien koulutukseen. Venäjällä on Ukrainan sodan myötä kattava valmius käyttää pommitus- ja rynnäkködrooneja haastavissakin iskuoperaatioissa, siinä missä Suomen konkreettinen moderniin taistelukenttäympäristöön soveltuva osaaminen pohjaa pitkälti rajattuun harrastaja- ja asiantuntijajoukkoon sekä Ukrainan sodan veteraaneihin.

Suomen on varmistettava massamainen droonituotantokyky hyvissä ajoin ennen konfliktien syttymistä. Osan tuotantokyvystä on sijaittava kotimaassa, mutta myös yhteishankkeet esimerkiksi muiden Pohjoismaiden tai Baltian maiden kanssa ovat mahdollisia. Droonituotannossa osien ja komponenttien omavaraisuus Euroopan tasolla on tärkeää, eikä se voi nojata liiaksi esimerkiksi Kiinaan.

Droonintorjuntakyvykkyyksien kehittäminen ja droonisodan tulevaisuuden skenaarioihin varautuminen koko Euroopan tasolla on erittäin tärkeää. On varauduttava siihen, että mahdollisessa lähitulevaisuuden konfliktissa Venäjällä on valmius valmistaa ja käyttää massamaisesti drooneja eri tehtäviin. Lisäksi Venäjän voi olettaa pyrkivän koko tappoketjun automatisointiin, joka tarkoittaa, että tulevissa uhkaskenaarioissa on huomioitava myös Venäjän autonomiset drooniasejärjestelmät.

Informaatiotila

Viitataan erityisesti lukuihin 2.6. Sodan kuva ja 4.8.10 Informaatiovaikuttamiseen vastaaminen ja strateginen viestintä

Informaatiotilan huomioiminen on nykyisessä sodankäynnissä tärkeää, ja informaatio on yksi vaikuttamisen keinoista moderneissa sotilasoperaatioissa. Tätä ulottuvuutta olisi syytä korostaa.

Konfliktitilanteessa ja harmaassa vaiheessa informaatiotilan haltuunotto ja hallinta on keskeistä, sillä informaatiotilassa luodaan parhaimmillaan myös kansainvälisiä implikaatioita omaavia narratiiveja. Sen haltuunotto vaatii pitkäjänteistä ja jatkuvaa viestintää, joka ei voi olla liian ylhäältä keskitetysti johdettua ja koordinoitua. Informaatiotilan valtatyhjiöitä tulee välttää, sillä todennäköisimmät vastustajat ottavat sen väistämättä haltuun.

Kansalaiset tulevat olemaan yhteyksissä rintamalla taisteleviin sotilaisiin sekä osallistumaan kansainvälisiin sotaa koskeviin diskursseihin. Informaation läikkymistä voi paikoin olla haastavaa hillitä. Sota-aikana viestinnän täytyy siis tasapainotella rehellisyyden ja informaatio- sekä operaatioturvallisuuden välillä.

Venäjä ja muut Suomen potentiaaliset strategiset haastajat eivät välttämättä erottele kyber- ja informaatiosodankäyntiä täysin toisistaan, vaan ne voidaan nähdään saman toimintaympäristön teknisenä ja psykologisena vaikutuskykynä.

Vihollisen informaatio-operaatiot voivat olla hyvin nopeasti kehittyviä ja olla lähtöisin myös ei-valtiollisten toimijoiden taholta. Tekoälyn ja suurten kielimallien käyttämistä maanpuolustuksen tarpeisiin tulee kehittää, jotta tulevaisuuden informaatiotilan haasteisiin vastaaminen on tehokkaampaa.

Ukrainan sodan kokemukset ja Suomen puolustus

Viitataan erityisesti lukuun 4.3. Puolustusjärjestelmän ylläpito ja kehittäminen

Puolustusjärjestelmän kehittämisessä on huomioitava Ukrainan sodan opit ja modernin taistelukentän muutokset. Puolustusselonteossa korostetaan kaluston uusimista ja epäsuoran tulen vahvistamista, mutta lisähuomioita tarvitaan.

Ukrainan sota on osoittanut reserviläisarmeijan arvon ja kevyen jalkaväen tehokkuuden droonien, erilaisten miinojen ja tykistön tukemana. Suomen sodan ajan vahvuutta on kasvatettava ja kertausharjoituksia lisättävä.

Raskaan kaluston määrää on kasvatettava, sillä nykyiset varannot eivät takaa riittävää tappionsietokykyä pitkäaikaisessa kulutussodassa. Suomen mekanisoidut voimat ja tykistö ovat vahvoja, mutta silti alivoimainen Venäjään nähden.

Venäjän sotatoimia leimaa pidäkkeettömyys mitä tulee velvoitteeseen siviilien suojelusta. Siviileihin kohdistuvista raakuuksista ei rangaista ja miehitettyjen alueiden siviiliväestöön kohdistuu väkivaltaa, ryöstelyä, laittomia pakkotoimia ja katoamisia. Lisäksi Venäjä muun muassa sivuuttaa punaisen ristin lääkintätoimia suojelevana symbolina.

Kun lisäksi taistelukentän läpinäkyvyyden vuoksi omaa toimintaa on suojattava tukeutumalla rakennettuihin alueisiin myös aiempia sotia kauempana rintamasta, on Suomessa varauduttava siviilien evakuointiin tarvittaessa erittäin nopeasti ja kauempana oletetuista sotatoimista.